

СПІРНІ ТЕРИТОРІЇ ЯК ЧИННИК ЗАГОСТРЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Решетило П. О.

*здобувач вищої освіти першого (бакалаврського рівня)
спеціальності 291 – Міжнародні відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії*

Львівський національний університет імені Івана Франка

Федунь О. В.

*кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри європейських та регіональних студій
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

Проблема спірних територій у міжнародній політиці є вагомим і однією з тих, яка потребує особливих підходів до свого вирішення. На сьогодні відомо про понад пів тисячі територіальних суперечок у світі [1]. Спірні території – це території, питання суверенітету над якими викликає суперечку між державами [2]. Вони були і завжди будуть невід’ємною частиною історії людства, оскільки держави прагнуть встановити контроль над тими територіями, які багаті на природні чи мінеральні ресурси, є стратегічно важливими тощо. Найпоширенішими причинами виникнення конфліктів є спірні прикордонні території та острови, бажання встановити контроль над залежними територіями, а також претензії на арктичні простори [3]. Територіальні спори зазвичай виникають тоді, коли одні держави висловлюють свої претензії на суверенні території інших держав, особливо, якщо вони мають спільний кордон. Найчастіше це призводить до збройних конфліктів, причому більшість воєн між державами відбувалася тоді, коли одна зі сторін вже мала досвід вирішення територіальних спорів військовим способом [4].

Часто територіальні суперечки можуть бути успішно вирішені завдяки мирним методам врегулювання конфліктів (ад’юдикація, міжнародний арбітраж) і набувати статусу врегульованих. Мирне вирішення територіальних суперечок сприяє демократизації суспільства та допомагає надовго забезпечити непорушність встановлених державних кордонів. У той час, як кількість суперечок за спірні суходільні території зменшується, інші типи спорів у світі починають переважати (претензії на акваторії, острови) [4]. Проте, іноді вирішення

таких питань зтягується на десятиліття, що, зрештою, ускладнює їхнє розв'язання і переводить у статус нерегульованих конфліктів. Розглянемо деякі приклади різних за статусами регіональних конфліктів за спірні території у світі.

Отже, першим прикладом є Курильські острови – спірна територія, на яку претендують як Росія, так і Японія. Слід зазначити, що проблема приналежності Курил тягнеться віддавна і особливо вона загострилась після окупації СРСР островів у ході радянсько-японської війни у серпні-вересні 1945 р. Після розпаду Радянського Союзу, Курили увійшли до складу РФ, але Японія не перестає домагатися справедливості і намагається змусити Росію передати їй острови [5]. На тлі сучасної російсько-української війни Японія нещодавно вкотре наголосила про своє невизнання окупації Курильських островів Росією, а Верховна Рада України 7 жовтня 2022 р. офіційно визнала окупацію Південних Курил (Північних територій Японії) Росією [6].

Голанські висоти – це спірна територія, яка де-юре належить Сирії, але де-факто контролюється Ізраїлем. Витоки її появи сягають початку ХХ ст., коли після розподілу територій Османської імперії Франція отримала Сирію та Ліван як підмандатні території. З 1920 р. гірське пасмо Голанських висот було вказане на усіх картах як частина Сирії, проте, насправді залишалась частиною Лівану. З появою держави Ізраїль, особливо після окупації нею Голанських висот у ході Шестиденної війни, цей конфлікт перестав бути сплячим і переріс у арабо-ізраїльське протистояння [7]. У 1973 р. Сирія спробувала повернути собі ці території, але зазнала поразки. Остаточне приєднання Голанських висот до Ізраїлю відбулось у 1981 р., але цю анексію не визнала ані більшість країн світу, ані Радбез ООН. У 2019 р. США за президентства Дональда Трампа визнали суверенітет Ізраїлю над цими територіями чим фактично поставили крапку в питанні приналежності Голанських висот [8]. Але, оскільки ні Сирія, ні Ізраїль не уклали мирної угоди щодо цього, то статус цього конфлікту на сьогодні не є врегульованим.

Одночасно кілька країн (Бруней, Китай, Індонезія, Малайзія, Філіппіни, Сингапур і В'єтнам) висловлюють свої територіальні претензії на острови Спратлі у Південно-Китайському морі, незважаючи на укладену у 2002 р. угоду між ними, яка стосувалася зобов'язання сторін щодо подальшого невтручання у внутрішні справи держав та мирного врегулювання конфліктів на архіпелазі. Оскільки домовленості не дотримуються, то періодично виникають територіальні суперечки. Впродовж останніх років такі інциденти виникали між Китаєм і В'єтнамом, Китаєм і Філіппінами. Також варто відзначити, що прагнення Китаю встановити контроль над цілим архіпелагом яскраво

свідчить про його експансіоністські наміри у Південно-Китайському морі. До того ж, Китай відмовився виконувати рішення Міжнародного суду ООН, яке зобов'язує його не поширювати свій вплив на весь архіпелаг [9].

Територіальні спори за острови в Егейському морі між Туреччиною та Грецією є ще одним прикладом неврегульованої проблеми, яка має істотний вплив на стосунки між цими державами-сусідами – членами НАТО. Вони виникли у 1970-х роках і двічі мало не призвели до збройних протистоянь. Численними причинами суперечок є проблеми делімітації територіальних вод, повітряного простору на них, виключних економічних зон регіону тощо [10]. Однією зі складових конфлікту є різне трактування морського права, оскільки Туреччина одна з небагатьох держав світу, що не підписала конвенцію ООН з морського права. Відтак, вона не визнає виключної економічної зони навколо грецьких островів у акваторії Егейського моря. На початку XXI ст. обидві держави наблизились до подолання напруги між ними завдяки дипломатичним зусиллям, які полягали у поступках Греції для Туреччини в контексті її наближення до ЄС. Однак, періодично відносини між ними загострюються, зокрема, влітку 2022 р. дійшло до ескалації, нових звинувачень і погроз. Тому ця проблема й надалі залишається актуальною.

Останній приклад стосується врегульованої територіальної суперечки за український острів Зміїний. Незважаючи на визнання Румунією незалежності України у січні 1992 р., встановлення лінії українсько-румунського кордону затягнулось аж на 13 років у зв'язку з небажанням Румунії визнавати існуючі межі сучасної України. Остаточний договір «Про правовий режим українсько-румунського кордону» був ратифікований парламентами обох країн аж у 2004 р. Проте, ще одним каменем спотикання став о. Зміїний, навколо якого виявили поклади нафти і газу. У тому ж 2004 р. Румунія подала заяву до Міжнародного суду ООН про делімітацію континентального шельфу у Чорному морі. У 2009 р. було ухвалено рішення на користь України, але згідно з ним наша держава втратила значну частину шельфу в південному напрямку через неможливість розширення виключної економічної зони (200 морських миль) [11].

На підставі проведеного аналізу прикладів спірних територій можна стверджувати, що вони трапляються в усіх частинах світу, стосуються як суходільних ділянок сусідніх держав, так і їхніх акваторій чи островів. Існування таких територій може становити загрозу для національної і міжнародної безпеки, виступати джерелом дестабілізації політичної та економічної ситуації в регіоні, деструктивно впливати на міжнародні відносини. Адже територіальні спори часто супроводжуються

збройними протистояннями і військовими діями. На сучасному етапі вони зазвичай завершуються підписанням мирних угод, які, проте, не завжди їх вирішують. Міжнародні організації, які покликані врегулювати проблеми існування спірних територій, здебільшого приймають компромісне рішення, яке рідко задовольняє усі сторони.

Література:

1. List of territorial disputes. 2022. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_territorial_disputes
2. Паламарчук А. Ю. Територіальні спори між державами: поняття та конкуренція юрисдикцій. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття*. Харків, 2019. С. 29-32.
3. Дністрянський М., Копачинська Г., Дністрянська Н. Проблеми неврегульованості політичного статусу територій як чинник поглиблення суперечностей у міжнародних відносинах. *Наук. зап. ТНПУ ім. В. Гнатюка*. Сер. геогр. 2021. № 2. С. 74-81.
4. Mitchell S. Territorial Disputes. 2022. URL: <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199743292/obo-9780199743292-0178.xml>
5. Грачевська Т. О. Проблема «Північних територій» у російсько-японських відносинах. *Науково-теоретичний альманах ДНУ ім. О. Гончара Грані*. Політологія. 2012. №1 (81). С. 160-162.
6. Постанова ВРУ № 2662-IX про звернення Верховної Ради України до міжнародного співтовариства щодо Північних територій Японії. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2662-IX>
7. Kaufman A. Who owns the Shebaa Farms? Chronicle of a Territorial Dispute. *Middle East Journal*. 2002. Vol. 56, No. 4. P. 576-595.
8. Яке значення Голанські висоти мають для Ізраїлю, США та Сирії. 2019. URL: <https://www.dw.com/uk/яке-значення-голанські-висоти-мають-для-ізраїлю-сша-та-сирії/a-48053740>
9. Beijing rejects tribunal's ruling in South China Sea case. 2016. URL: <https://www.theguardian.com/world/2016/jul/12/philippines-wins-south-china-sea-case-against-china>
10. Baslar K. Two facets of the Aegean Sea dispute: 'de lege lata' and 'de lege ferenda'. In: K. Baslar (ed.), *Turkey and international law*. 2001. Ankara.
11. Петрінко В. Спирні території як фактор геополітичної нестабільності в кінці XX – на початку XXI ст. (на прикладі України та Румунії). *Вісн. УжНУ*. Сер. Політологія. Соціологія. Філософія. 2014. Вип. 17. С. 127-131.